

بررسی

راهنمای سرگشتگان

● مجموعه «راهنمای سرگشتگان» مقدمه‌ای دقیق، واضح و سراسر برای آشنایی با متفکران، نویسندگان و موضوعات فلسفی است. این کتاب‌ها مضمون‌ها و ایده‌های اصلی یک متفکر را توضیح می‌دهند. به‌تازگی نشر علمی و فرهنگی کتاب کیرکگور این مجموعه را با ترجمه محمدهادی حاجی‌بیگلو به فارسی منتشر کرده است. معمولاً کتاب‌های مقدماتی فلسفه مخاطبان مبتدی را در نظر دارند. این کتاب هم به همین منوال شرحی جامع از فلسفه کیرکگور به دست می‌دهد که مناسب خوانندگانی است که قصد دارند برای اولین‌بار سراغ آثار کیرکگور بروند. ولی مخاطبان فلسفی‌تر کتاب نیز از خواندن آن بی‌نیاز نیستند و بسیاری از موضوعات مناقشه‌انگیز درباره کیرکگور را در آن می‌یابند. کتاب مقدمه‌ای است بر تفکر کیرکگور، ولی نویسنده قصد ندارد با ساده‌سازی فلسفه او ظرایف و دقایق آن را نادیده بگیرد، بلکه بر وجوه دشوار و ابهام‌آمیز تفکر او تأکید می‌کند.

کلیر کارلایل، نویسنده کتاب، به چند موضوع مهم در تفکر کیرکگور می‌پردازد: اول، رابطه میان زندگی و آرای کیرکگور که به‌خصوص در مورد او اهمیت زیادی دارد. دوم، آن دسته از مسائل ادبی و فلسفی که ناشی از شکل‌های برقراری ارتباط مستقیم و غیرمستقیم است. سوم، اهمیت نقد کیرکگور بر هگل، چهارم، ایده‌های او درباره سوبژکتیویته و حقیقت، و نهایتاً شرح روشنگری از دو کتاب «ترس و لرز» و «پاره های فلسفی». کتاب نشان می‌دهد چگونه دغدغه‌های فلسفی، دینی، اجتماعی و شخصی کیرکگور در کل آثارش در هم آمیخته‌اند. در ضمن تأثیر کیرکگور را بر فلاسفه بعد از خود، از جمله هایدگر، وینکشتاین و سارتر بررسی می‌کند.

نویسنده در فصل اول پس از شرح کوتاهی از زندگی کیرکگور درصدد یافتن نسبت این زندگی با تفکر اوست. از آنجا که کیرکگور چندان شباهتی به اغلب فیلسوفان ندارد، یکی از اهداف او در نوشتن درافتادن با آرمان سنتی فلسفه است. آرماتی که فلسفه را امری غیرشخصی و عینی معرفی می‌کند. کیرکگور برعکس می‌کوشد در نوشته‌هایش سرگذشت خود، شخصیت، عواطف، و دغدغه‌هایش را منعکس کند. او عینیت را فریب‌آمیز و ناتوان از دریافت بنیادین‌ترین وجه هستی بشر می‌داند، چون فرد پیش از آنکه فیلسوف شود یا حتی شروع به تفکر کند موجودی برخوردار از هستی انسانی است که زندگی می‌کند، نفس می‌کشد و به مرگ نزدیک‌تر می‌شود.

همین تلاش برای فاصله‌گیری از عینیت فلسفه اروپایی قرن نوزدهم در سبک نوشتار او نیز بازتاب می‌یابد. در برخی آثار او مشخص نیست که با روایتی ادبی روبروییم یا مدتی فلسفی. سبک نوشته‌های او موضوع فصل دوم کتاب است. به گفته کارلایل، همه فیلسوفان سبک نوشتار خاص خود را دارند که فهم‌شان کم‌وبیش دشوار است، ولی معمولاً اهمیت سبک در مقایسه با محتوا، ایده‌ها و استدلال‌های متن فلسفی فرعی و ثانوی قلمداد می‌شود. در کیرکگور درست با همین‌طوریم. این تصور طریقم، از آنجا که هدف کیرکگور در نوشته‌هایش انتقال حقیقتی سوبژکتیو است، تمامی فنون ادبی را به کار می‌گیرد تا بر خواننده تأثیر بگذارد، شخصیت‌ها و موقعیت‌های داستانی، تفسیرهایی از متون کتاب مقدس، استعاره‌ها و مهم‌تر از همه استفاده از اسامی مستعار، گذشته از نثر عادی، برخی متون او دربردارنده نامه‌ها، خاطرات، و کلمات قصارند. یک سبک واحد اغلب چند نویسنده متفاوت با منظرهای متضاد نسبت به یکدیگر دارد و معلوم نیست کدام را باید پذیرفت و کدام را رد کرد. از همه مهم‌تر در این میان استفاده کیرکگور از نام‌های مستعار است. هدف از این نام‌ها پنهان‌کردن هویت نویسنده واقعی نیست، چون خیلی زود همه دریافتند نویسنده «یا این / یا آن» و آثار بعدی کیست. کارلایل با استفاده از نوشته‌های کیرکگور نشان می‌دهد ضرورت ارتباط غیرمستقیم، از طریق اسم مستعار، ناشی از حقیقتی سوبژکتیو (و نه عینی) است که نویسنده قصد دارد با مخاطب در میان بگذارد. تمایز میان ارتباط مستقیم و غیرمستقیم با تمایز میان دانش عینی و سوبژکتیویت دارد. پس دلیل استفاده از اسامی مستعار به خود مت‌ها برمی‌گردد، یعنی به مقصود ارتباطی‌شان. کیرکگور نه‌فقط از یک اسم بلکه از چند اسم برای نوشتن کتاب‌هایش استفاده می‌کند و اینها هرکدام شخصیت و پس‌زمینه متمایزی دارند. بنابراین نه صرفاً اسم مستعار بلکه شخصیت‌هایی ادبی‌اند. نکته مهم‌تر اینست که مقصود فنون ارتباطی عجیب و غیرمستقیم کیرکگور برانداختن روش فلسفی است، روشی که احتمالاً نمونه اعلاّی آن می‌توان در خضم نظری کیرکگور جست: هگل.

فصل سوم به نقد کیرکگور به هگل اختصاص دارد. او از طرفی خود را وامدار هگل می‌داند و از طرف دیگر مدّام درصدد براندازی و بی‌اعتبارکردن تفکر هگلی است. بدون درک موضع دیوبله‌وی کیرکگور نسبت به هگل نمی‌توان کلیت تفکر او را درک کرد. نویسنده در فصول بعدی نیز سراغ برخی از مضامین اصلی در آثار کیرکگور می‌رود، همچون سوبژکتیویته و حقیقت، مسئله گناه، ایمان، و پارادوکس مسیحیت.

کیرکگور

کلیر کارلایل

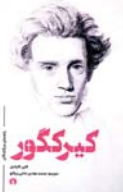
ترجمه محمدهادی

حاجی بیگلو

ناشر: علمی و فرهنگی

چاپ اول: ۱۳۹۷

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

کیرکگور

اندیشه

گزارشی از کتاب «یوهانس کلیماکوس» اثر سورن کیرکگور

تأملات کیرگگور در صیغه سوم شخص

است که در رابطه مستقیم با پدر تجلی می‌یابد. پدرش در محیط خانه او را به سفرهای خیالی پرماجر می‌برد. دومی «جدل بی‌امان» است که در رابطه پدر با دیگران دیده می‌شود و به شکل انتخاب کرده بود. بگذریم از اینکه «کلیماکوس» ریشه یونانی دارد به معنای «نردبان»، کیرکگور نام «یوهانس کلیماکوس» را از راهب قرن هفدهمی گرفته بود که رساله‌ای داشت در باب زهد و پارسی با عنوان «نردبان بهشت». همچنین عنوان فارسی «مرجعیت والای دستور زبان لاتین و شان مقدس زبان لاتین آمده، تجسم شیوه شک دکارتی است. به گفته مترجم فارسی، این تعبیر با همین شکل لاتین‌اش در «درس‌گفتارهای تاریخ فلسفه هگل» در بخش مربوط به دکارت نیز آمده است. همچنین جمله‌ای از این مضمون در نخستین سطرهای «اصول فلسفه» دکارت وجود دارد. از دو عنوان کتاب می‌توان چنین برداشت کرد که یوهانس کلیماکوس تجسم شک دکارتی است. کیرکگور در کتاب حاضر می‌کوشد تز شک دکارتی را نقد کند. به باور کیرکگور، نمی‌توان از راه شک به شناخت رسید. او شک را امری حثّتی یا حتی سلبی، بلکه نوعی ایجاب و پذیرش «نه» می‌داند. بی‌جهت نیست کلیماکوس در این رساله کوتاه قصد دارد این نردبان را بشکنند و دور بیندازد. روایت فلسفی کیرکگور در این کتاب نیز بی‌شباهت به تأملات دکارت نیست، تنها با یک تفاوت ظریف و مهم: بدنه تأملات دکارت در صیغه اول شخص نوشته شده، ولی روایت یوهانس کلیماکوس در صیغه سوم شخص و از منظر راوی غیرشخصی. همچنین زمان‌مندی روایت کیرکگور با زمان‌مندی تأملات دکارتی تفاوت دارد. این کتاب را می‌توان تأملات کیرکگور دانست منتها از زبان یوهانس کلیماکوس. با این حال، با کتابی مواجهیم که یکی از خلاق‌ترین فیلسوفان قرن نوزدهم در اوایل دوره پربار کار فکری و فلسفی‌اش نوشت ولی هرگز نه آن را تکمیل کرد و نه منتشر، هرچند بخش‌های آ‌ماده آن را در حد انتشار صفحه‌بندی کرده بود.

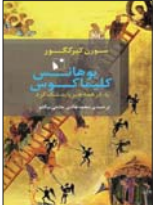
زندگی یوهانس کلیماکوس

ساختار این کتاب نیز تقریباً مثل کتاب «تکرار» است، سخت بتوان گفت یک داستان بلند است یا متنی فلسفی و چه‌بسا ترکیبی «ایرونیک» از هر دو. یوهانس کلیماکوس نام شخصیت این روایت است. در کل می‌توان گفت داستان دو روایت موازی دارد: یکی بیرونی و دیگری درونی. روایت بیرونی رابطه یوهانس کلیماکوس است با جهان انسانی اطراف‌اش؛ پدرش، فضای شهری، عابران، اساتید فلسفه، فیلسوفان قدیم و جدید و کسانی که مشغول کار فلسفی‌اند و روایت درونی مربوط است به اندیشه‌های یوهانس کلیماکوس؛ از احوال درونی او در کودکی، نظراتش درباره کسانی که کار فکری می‌کنند، تا تفکراتش در آنسوا که در بخش دوم روایت می‌شود. به گفته راوی، یوهانس دانشجوی جوانی است بیست‌ویک ساله که «هیچ سودایی این را نداشت که در جهان سرشناس شود، چرا که، برعکس، از زیستن در خلوت و انزوا خرسند بود. طبع انزواجویی داشت و هرگونه تماس نزدیک با مردمان دوری می‌کرد». (ص ۵۷) راوی می‌گوید هرکس او را می‌دید فکر می‌کرد یا افسرده است یا عاشق، به نظر راوی دومی درست‌تر بود. به هر حال، در ابتدا فرآیند رشد یوهانس کلیماکوس روایت و مشخصه‌های اصلی شخصیت او و رابطه‌اش با پدرش روایت می‌شود. مثل مشخص می‌شود او را رابطه با پدرش با دو مشخصه مهم روبروست: اولی «تخیل بی‌امان»

تاریخی. از این‌رو، کارش را با گزاره سوم شروع کرد که جدلی‌تر به نظر می‌رسید. او نخست می‌کوشد توضیح دهد که افزودن صفت مدرن به فلسفه چه معنایی می‌تواند داشته باشد چون «صفت مدرن معمولی تاریخی است و در این حالت حرفی که این تز می‌زند صرفاً در مورد یک فلسفه تاریخی خاص است». (ص ۷۸) او به این نتیجه می‌رسد که «این تز به شکلی ضمنی حاکی از نوعی فلسفه پیشین بود که بدین شکل [یعنی با شک] آغاز نمی‌شد، زیرا در غیر این‌صورت این تز به شکلی بسیار ناقص طرح شده بود». یوهانس بر سر الفاظ این تز کنکاش می‌کند: «فلسفه مدرن». به اعتقاد او، تز سوم می‌گوید «حرف‌اش ناظر به فیلسوف خاصی نیست که در تاریخ گزارش شده باشد که با شک آغازیده است، بلکه حرف‌اش ناظر به کل فلسفه مدرن است». در نظر او، این تز نه از صیغه تاریخی استفاده می‌کند و نه از صیغه حال به سبک تاریخی آن چنان که مثلاً می‌گوییم «دکارت با شک آغاز می‌کند». از این‌رو، تأکید دارد «باید فرض کنیم فلسفه مدرن کماکان در فرآیند ضرورت است». سپس یوهانس می‌کوشد به این سوال پاسخ دهد که آغازشدن فلسفه مدرن با شک اتفاقی بوده یا ضروری؟ تاحدی به این نتیجه می‌رسد که بنا به پیامدی ضروری بوده که فلسفه مدرن با شک آغاز شده، پس «آغاز فلسفه مدرن باید آغاز بنیادین برای فلسفه باشد، زیرا قطعاً نمی‌توانیم موجه باشم در مورد پیشرفتی که هنوز ناتمام است چیزی را بنیادین اعلام کنیم - مگر صرفاً به شکل تاریخی و اتفاقی». اما یوهانس در اینجا متوقف نمی‌شود و به این نتیجه می‌رسد که «آن آغاز اصلاً آغاز نبوده، بلکه نوعی سوءفهم بوده و از این‌رو به هیچ وجه آغاز یک فلسفه نبوده. فیلسوف آغازگر به هیچ وجه موجه نیست که بگوید با من فلسفه مدرن آغاز می‌شود. تصدیق خلف وی نیز کافی نیست، مگر آنکه خود این اعلان حاکی از وجهی بنیادین در تمام فلسفه‌ها بوده باشد. اگر این گزاره را بدین شکل بفهمیم، آنگاه دوباره این تز دگرگون می‌شود و با نامش: نثر: شب‌خیز (ص ۸۵) در آغاز تأملات، این ادعا که تز سوم تاریخی است یوهانس را به تز اول رساند.

مدت‌ها زمان برد تا یوهانس به این نتیجه برسد که «فلسفه مدرن باید نسبت به خودش همچون عنصری از فلسفه پیشین آگاهی یابد؛ که به نوبه خود باید نسبت به خودش همچون آتشکاری تاریخی فلسفه سرمدی آگاهی یابد». (ص ۸۸) یوهانس کم‌کم به این نتیجه رسید که تز سوم نه تاریخی بلکه فلسفی است. هرچند با خود اندیشیده بود که احتمالاً این یک راز است که فلسفه مدرن

همزمان هم تاریخی و هم سرمدی است و در ضمن خودش هم به این امر آگاه است. او نتیجه می‌گیرد «همانطور که می‌توان خبر از ضرورتی در گذشته داشت، غیر قابل تصور نیست که بتوان خبر از ضرورتی آینده داشت». یوهانس کار رسیدگی به تز سوم را تا همین جا پیش می‌برد و - علی‌رغم اینکه نتوانست در این حالت هم از آن سر دربیارد - آن را کنار تز شماره دوم می‌گذارد («فرد برای فلسفه‌ورزی باید شک کرده باشد و به این نتیجه می‌رسد که این دو یک چیز نمی‌گویند. چون اگر چه «اولی شک را همچون آغاز فلسفه

یوهانس کلیماکوس

سورن کیرکگور

ترجمه: محمدهادی

حاجی بیگلو

چاپ اول: ۱۳۹۷

ناشر: شب‌خیز

قیمت: ۱۶۸۰۰ تومان

بررسی

کیرکگور در متن آثارش

● تعداد شرح‌هایی که از فلسفه کیرکگور به فارسی منتشر شده کم نیست. از کتاب‌های مجزا در این‌باره تا بخش‌هایی از تاریخ فلسفه‌های کاپلستون، راتلج و… که به کیرکگور اختصاص دارد. به‌تازگی نشر حکمت شرح یکی از کی‌برکگورشناسان مطرح، استیون اونز، را با ترجمه اصغر پوربهرامی به فارسی منتشر کرده است. «درآمدی بر کیرکگور» از جدیدترین آثار استیون اونز است. این کتاب پس از نگارش بیش از ده اثر مرتبط با کیرکگور و ۳۰ سال تحقیق و تدبیر در حوزه فلسفه کیرکگور متعلق به دوره پختگی این محقق است. او در حوزه اندیشه کیرکگور و فیلسوفان مرتبط قرن نوزدهم و نیز فلسفه دین، فلسفه علوم انسانی، پدیدارشناسی، اکزیستانسیالیسم و روان‌شناسی فلسفی کار کرده است. نویسنده در این کتاب، برخلاف سنت شناخته‌شده در نگارش کتاب‌های معرفی کیرکگور، به شیوه‌ای دقیق و روشن برای ناآشنایان و کم‌آشنایان با فلسفه کیرکگور نه با تحلیل و تلیخیص آثار مهم او بلکه، از طریق تمرکز بر تحلیل سهرهای سه‌گانه هستی، به مجموعه اندیشه‌های فلسفی کیرکگور می‌پردازد. مدعی است این کتاب کوششی است در جهت برداشتن برخی از موانع در راه خوانند صادقانه کیرکگور. او از مهم‌ترین آثار کیرکگور استفاده می‌کند. ازجمله می‌توان به «بیماری تا دم مرگ»، «یا این/ یا آن»، «تعلیقه غیرعلمی نهایی»، «ترس و لرز»، «پاره‌نوشته‌های فلسفی»، «در باب آدلر» و «کارهای عشق» اشاره کرد.

تصویری که کتاب از کیرکگور به دست می‌دهد نه یک عارف عقل‌ستیز و نه حتی یک نویسنده خوش‌ذوق و شوخ‌طبع، بلکه فیلسوفی خلاق است. کتاب در سیر خود از میان مراحل سه‌گانه هستی، کیرکگور را یک فیلسوف معرفی می‌کند و به‌طور کامل به آرای معرفت‌شناختی، اخلاقی و مابعدالطبیعه او می‌پردازد. نویسنده نشان می‌دهد کیرکگور چالش عمیقی را با سنت رایج در فلسفه جدید مطرح می‌کند، اما از چند جهت با اصناف اکزیستانسیالیست یا بست‌مدرنیست هم سازگار نیست که برخی کوشیده‌اند او را مصداق این جریان‌ها بدانند. اونز در بررسی فلسفه کیرکگور به مقام یک متفکر به شیوه‌هایی می‌پردازد که طبق آنها کار کیرکگور با قالب متعارف فلسفی جور در نمی‌آید.

کتاب حاضر در هنت فصل تنظیم شده است. نویسنده پس از دو فصل مقدماتی که از زندگی و آثار کیرکگور و ازجمله آرای خاص او درباره ابلاغ بحث می‌کنند، از میان سهرهای زیباشناخته، اخلاقی و دینی حرکت می‌کند و تحلیلی از فهم کیرکگور درباره تفکر مسیحی و ارتباط آن با جهان معاصر ارائه می‌دهد. ساختار سازمان‌دهنده این کتاب را مجموعه کلیدی از مفاهیم موجود در آثار کیرکگور از سه مرحله هستی فراهم می‌کند. وقتی اینها در قالب هرچه فهمیده می‌شوند روایتی از یک طریق به‌سوی خودبودن اصیل را تدارک می‌دهند. نویسنده این شیوه را مناسب مبنایی برای فهم تفکر کیرکگور می‌داند. فصل سوم بحثی گسترده راجع به دیدگاهی است درباره «خود» (self) که در کتاب «بیماری تا دم مرگ» یافت می‌شود و برای پرداختن به مضامین «حقیقت به‌منابه انفسی‌بودن» و نقد این اندیشه هگلی که در باب واقعیت می‌توان در قالب یک «نظام» به تفکر پرداخت به «تعلیقه غیرعلمی نهایی» بازمی‌گردد. فصل چهارم عمدتاً بر جلد اول «یا این/ یا آن» متمرکز است، درحالی‌که فصل دوم «یا این/ یا آن» را به‌طور مفصل می‌پزدازد که از دیگری پیاموز فرق دارد. ولی حتی اگر مجبور شود بر خلاف میلش استاد را بکشد، خودش استاد جلد دوم «یا این/ یا آن» ارائه شده است. همچنین نویسنده در این فصل تصویری را بررسی می‌کند که در «ترس و لرز» آمده است، جایی که زندگی اخلاقی در تقابل با زندگی مومنانه قرار می‌گیرد. فصل ششم باز هم برای یک گزارش دیگر از زندگی اخلاقی به «تعلیقه غیرعلمی نهایی» بازمی‌گردد. این گزارش امر اخلاقی را نقطه آغازی می‌داند برای یک زندگی دینی که با ترک، رنج و گناه شکل می‌گیرد. فصل هفتم شماری از مسائل فلسفی را بررسی می‌کند که آنها را

فهم کیرکگور از ایمان مسیحی، به‌خصوص نسبت ایمان با عقل، و نسبت میان ایمان به مسیح و شاهد تاریخی می‌داند. نویسنده در این فصل عمدتاً از «پاره‌های فلسفی» و نیز برای روشن‌کردن فهم کیرکگور از مسیحیت به‌منابه یک دین وحیانی از کتاب «در باب آدلر» استفاده می‌کند. در و نهاییت در فصل هشتم برای یک تصویر انضمامی از هستی‌شناسی به «بیماری تا دم مرگ» می‌پردازد. این فصل همچنین به بحثی درباره «کارهای عشق» می‌پردازد. در این کتاب کیرکگور در مقام یک متفکر مسیحی، فهم به‌کمال‌رسیده خود را در باب اخلاق به نمایش می‌گذارد که در فرمان‌های بزرگ عشق‌ورزیدن به خدا و همسایه خلاصه شده است.

درآمدی بر کیرکگور

استیون اونز

ترجمه: اصغر پوربهرامی

ناشر: حکمت

چاپ اول: ۱۳۹۷

قیمت: ۵۴۰۰۰ تومان

کیرکگور